

csupa titokzatosság az egész és az emberiség lesi, mit hoz a holnap és a holnap nem fujja el a háború ócska, orrfacsaró füstjét, sőt terjed a láng és még bűzősebb a légkör, hogy szinte nehéz lélekezni, vagy tényleg az a céljuk, háborúba fojtani mindent és mindenkit, hogy a háború gépezete simábban mozogjon, csak nem beszélnek róla?

A sok utazgatás közül jelentőségében kiemelkedik Molotov szovjet külügyi népbiztos berlini látogatása. A tengely sajtójának előzetes és utólagos jelentéseiből kielemezhető, hogy a harmas paktum aláíró hatalmainak, de különösen Japánnak és Olasz országnak a háború folytatásához mindenképpen új nyersanyagforrásra kell szert tenniök. Olaszországot Angliá gazdasági blokádjá elzárja eddigi nyersanyagpiacaitól, míg az USA piacának bezárulása Japánt hozta súlyos helyzetbe és talán a német gazdasági életnek is vannak olyan szükségletei, amelyeket csak a Szovjetunió piacairól vagy segítségével elégíthet ki.

*

A háború 15-ik hónapjában vagyunk, de a vége még láthatatlan messzeségben ködlik. Örülünk, hogy vannak még államok, melyek elég erősek ahhoz, hogy a be nem avatkozást meg is tudják valósítani, mert eljön majd az idő, amikor a békeszerető államok szavát fogja lesni az emberiség és a háborús uszítók és a háborút csinálók „meghalt anyjuknak visszarínak az ölébe.“

1940. november 14.

SZANTÓ ÁRPÁD

Magyar múlt

(Folytatás és befejezés)

Ugyanakkor Dózsa Ceglédről kiáltvánnyal fordult az egész ország parasztságához, mely tudatja velük, hogy „hitzegő nemesek ellenünk ártani vágyó kezekkel fölkeltek, hogy üldözzenek, háborgassanak és zavarjanak“. És felszólítja őket, hogy a forradalmi táborhoz csatlakozzanak: „siessetek, hogy a szent csapat és áldott gyülekezet a nevezett hűtlen és gonosz nemesek crejét és kezét korlátozni, megfékezni és zabolázni tudja“. (Márki: I. m. 187. o.)

Mint láttuk, sem a beszéd, sem a kiáltvány nem tartalmaz olyan határozott világos és részletekre is kiterjedő tervszerűségű programmat, mint például a német parasztfelkelések követelése, Dózsa nem akarja megdönteni a királyságot, hanem csak demokratikussá tételét követeli. Ezekhez pedig okvetlenül

szükséges a nemesség hatalmának megdöntése és kiváltságaik eltörlése. Így természetesen forradalma is elsősorban a főnemesség ellen irányul. A rossz törvények kijavítását, a dolgozó tömegek szabadságának biztosítását és a nemesség vagyonának a nép javára való elkobzását, tehát (Márki következtetése szerint is) az ősi vagyonközösség állapotának visszaállítását követeli. Az a felfogás pedig, mely megnyilatkozik akkor, midőn Dózsa „minden fontosabb dologban” aláveti magát a nép akaratának, erősen emlékeztet a régi törzsszervezet előjárói vagy vezéri tisztségeinek tartalmára. A forradalmi parasztsereg demokratizmusa különben is a régi időkre emlékeztet. Vezérét minden csapat maga választotta.

Az új rend, melyet a parasztnyúzó feudalizmus helyére akartak megteremteni — ha bizonytalan körvonalakban is, mint a felszabadult parasztok és egyéb dolgozó rétegek testvéri együttélése lebegett Dózsa és hallgatósága előtt, amely az egykorú feljegyzések szerint is mindvégig helyesléssel és lelkesedéssel itta be a vezér szavait.

Az ellenséges oldalról származó ráfogás, mely szerint Dózsa Cegléden „parasztkirály” kiáltotta ki magát, közönséges rágalom, melynek valótlanságát senki sem meri kétségbevonni.

A NAGY MAGYAR PARASZTFORRADALOM

A forradalom nem fordult a király ellen. Dózsának, mikor még Pest alatt állott, nem okozhatott volna nagyobb nehézséget Ulászló királlyal végezni. A forradalmi parasztság inkább szánalommal, mint gyűlölettel tekintett a csekély hatalmú, a főurak játékszerévé lett Ulászlóra. Ez azonban egy esőpet sem gátolta a királyt abban, hogy tőle telhető legnagyobb eréllyel fel ne lépjen a parasztok ellen. Már május 15-én, tehát a Dózsának küldött fenyegetőhangú levél napján, vagyis még mielőtt a nemesség kihívó erőszakosságaira a parasztok is fegyverrel felelhettek volna, elzálogosította a budai harmincad-vánjvédelmet, hogy az így nyert 1045 forintot a keresztesek ellen való készülődésre fordítsa. Május 26-án Bakócz Tamás érsek végleg eltiltja a kereszteshadjáratot. Hat nappal később pedig az ország egyházi és világi fejei tanácskozásra gyűltek össze Budán. A tanácskozást a király nyitotta meg. Felszólította a főurakat, hogy „bátran, erős kezekkel induljanak a haza védelmére”... „Menjünk és verjük le a parasztok hadait és törjük úgy össze, hogy ilyen lázadásra többé még késő unokáik se merjenek gondolni”.

Ugyanekkor azt is hazafias kötelességüknek tartják, hogy az ország lakosságának tulnyomó többsége ellen idegen katonai segítséget hívnak. Telegdy István kincstartót Moldvába és Lengyelországba küldik katonai támogatásért. Ugyanakkor a tanács a csehekhez és morvákhoz fordul, tekintve, hogy Ulászló névleg az ő királyuk is. A május 31-én Bertalan münstenbergi herceghez, Komorau urához intézett felszólításuk így végződik:

„Arra kérjük uraságodat, öfelségének és hazánknak ebben.

az időben méltóztassék segítségére lenni. Ha aztán valamikor úgy jönne a sora, hogy uraságod is segísre szorul, mi viszont uraságodnak adunk segísget, hasonlóért hasonlóval akarunk fizetni és javát akarjuk“. (Márki Sándor közlései. 260. o.)

Míg a főurak tanácskoztak és külső segísgetért áhitoztak, a parasztforradalom a maga erejéből nyílegyenesen haladt tovább a megkezdett úton. Mikor Dózsa Pestről elindult, serege még csak két harcászati elemből állott: lovasságból és gyalogságból. Ellenséges érzelmű történetírók szeretnék fegyelmetlen bandának feltüntetni Dózsa hadait. Katonai teljesítményeik azonban — még ellenséges megvilágításban is — ennek pont az ellenkezőjét mutatják. Dózsa serege röviddel az elindulás után új elemmel bővült: a tüzérséggel. Sőt fel kell tételeznünk, hogy némi műszaki csapattal vagy legalább nagyon ügyes műszaki vezetőkkel is rendelkezett, mert enélkül némely teljesítményét megmagyarázni nem tudánk. Az a hadsereg, mely a legrövidebb idő alatt bevette az ország legerősebb várai közül Aradot, Lippát, Sólymot és más számtalan kisebb erődöt, nem lehetett valami lazán szervezett gyölevész társaság. Más bizonyítékaink is vannak erre. A Tiszán olyan hajóhidat építettek, melyen nemcsak gyalogosok és lovasok, hanem ágyúk és társzekerek is baj nélkül átkelhettek. Temesvár ostrománál a Béga folyót más merdebe csatornázták, hogy ágyúikat lőtávolságban tudják elhelyezni. Ilyen teljesítményekre csak a kor harcászati színvonalán álló, fegyelmetett sereg lehetett képes és az, hogy az ilyen sereg megszervezése annyira rövid idő alatt sikerült, az egykép érdeme a nagytehetségű és tudású vezérnek és a forradalmi parasztságnak.

Egy másik vád szerint a keresztetek (akiket a latin *crux* kereszt után mindinkább kurucoknak neveztek) fosztogattak, gyilkoltak és nőket becestelenítettek meg. Ezzel szemben Márki is kénytelen elismerni, hogy a keresztetek szegény embertől „egy tojást“ sem vettek el ellenszolgáltatás nélkül. Az ellen nem állókat nem bántották. Igaz, hogy a nemeseket a sereg szükségletei szerint megsarcolta, de a vasút és gőzhajó, a gyors szállítási eszközök feltalálása előtt minden hadsereg így tett. Onnan vette az élelmiszereket, ahonnan éppen tudta. A parasztforradalom serege pedig egyéb okoktól tekintve már azért sem vehette máshonnan, mint a nemesektől, mert hiszen a jobbagyaktól már nem is volt mit elvenni.

Két hadtestbe osztott főserégével Dózsa május 15-én elindult az Alföldre, hogy az Alföld forradalmi parasztságának magához vonásával elég erős legyen a főnemesekkel való leszámolóhoz. Pár nap alatt Ceglédre ért. Itt tartotta fentebb már ismertett beszédét, azután átkelt a Tiszán és Mezőtúron, Dévaványán és Békésen keresztül Gyula ellen vonult. Közben serege állandóan növekedett a hozzácsatlakozókkal. Gyula ostrom alá vétele ismét csak a forradalmi vezérkar taktikai ügyességét bizonyítja. Gyula Brandenburgi György örgróf tulajdona volt. E vagyontalanul Magyarországra jött lovag a király jóvoltából

idegen létére 252 magyar falunak lett tulajdonosa. Egyike volt tehát az ország leggazdagabb urainak és az ellene intézett támadás csak rokonszenvet támaszthatott. Gyula ostromát azonban félbe kellett szakítani, mert Dózsának híriül hozták, hogy Csanádban a nemesség erősen fegyverkezik és támadásra készül.

Dózsa Balogh István tanítót kisebb csapattal előre küldte, hogy gázlót keressen a Maroson. Baloghot Báthory István és Csáky Miklós püspök a Maros mellett megtámadta és heves harc után a második rohammal beleszorította a Marosba, ahol a parasztok közül sokan odavesztek. A nemesek nagyon örültek a diadalnak és Nagylakon dús lakomával ünnepelték győzelmüket. Balog azonban elmenekült és nyakukra hozta Dózsát. Május 27-én rózsével körülhordták a dáridózó urak nagylaki kastélyát és kifüatolték őket. Báthorynak, ki még félig részegen feküdt ágyában, — meztláb és alsóruhában ugyan — sikerült a menekülés. Hamar össze is szedte csapatait, ám most nem egy előőrssel álltak szemben s az urak mulatozása nagyon rosszul végződött. Csak az erdőben korábban jelentkező alkonyat mentette meg Báthory csapatait attól, hogy utolsó szálig elveszenek. Csáky hadát teljesen szétverték, bevették Csanádot, sőt elfogták Csákyt is. De nem a püspök volt az egyetlen előkelő fogoly. Dózsa kezébe került Ravaszdy Péter alispán, több tekintélyes nemes, sőt az oláh segítségért utazó Telegdy István kincstartó is. Vád és bizonyíték volt ellenük bőven és a Pesten felkarózott mezőtűri parasztok kínos halála bosszút kívánt. Először Csákyval végeztek. Teljes főpapi ornátusban karóra húzták. Ugyanez a sors várt Telegdyre, 120 falu urára és a többi bűnösöknek talált memesekre is. (Lehet, hogy a mai kor némely embere, aki mindennap lát ugyan hasonló kegyetlenségeket, de tele van álszenteskedéssel, hazugsággal és képmutatással, megborxad ettől a népitélettől, de ne felejtse el, hogy a csanádi kivégzések csak feleltek a főurak hasonló kegyetlenségeire s az erőszakot nem ők alkalmazták először.) A kivégzések, ha nem is emberségesek, de érthetőek voltak s amellett mély benyomást keltettek az egész ország parasztságában. Eddig karóra csap parasztok kerültek, most alkalomuk volt látni, hogy fegyvertelenül, ellenségei kezében a nemes is éppen olyan nyomorult féreg, mint amilyen az elnyomott paraszt volt századokon keresztül. A csanádi kivégzések s Dózsa első győzelmei szertefoszlatták a nemesség felsőbbrendűségébe vetett hitet. A parasztság saját brejének tudatára ébredt és ez az erő rövid idő alatt hatalmas területek urává tette a forradalmat.

Június elejéig a kurucok kezére került az Alföld összes városaival és erődítményeivel, sőt kezükben volt a Dunántúl, a Délvidék és Felsőmagyarország jelentős része is. Közben csupán két kisebb vereség érte a parasztokat. Pest alatt a Szentlőrinc és Gubacs közti síkon álló parasztsereget — mintegy 5 ezer embert — vert szét vezérének, Szálerei Ambrus pesti polgárnak áruháza következtében. Bornemissza János királyi kapitány. A másik vereség Debrónél ért egy körülbelül 7 ezer főnyi összeverődött parasztsereget, melynek Dózsával kapcsolata nem is volt. Ez a két kisebb vereség nem állíthatta meg a for-

radalom diadalútját. Dózsa június 15-én már Temesvár, a Délvidék és talán az egész ország legerősebb vára alá ért. Ide szorult Báthory István nádor és Dózsa azt remélte, hogy a rendkívül megerősített vár bevételével teljesen szilárd támpontot nyer a további hadjáratra és, ha kell, Temesvárott ki is teelhet. Hogy seregét megerősítse és az ostrom sikerét gyorsítsa, az egyéb vidékeken harcoló parasztseregeket is Temesvár alá rendelte.

A PARASZTFORRADALOM ÉS A TÁRSADALOM TÖBBI OSZTÁLYAI

A király mindjárti kezdetben a parasztok ellen fordult és megengedte a földesuraknak, hogy a „hatalmukba került bűnösöket felakasszák, kerékbe törjék, lenyakkazzák, karóba húzzák, vagy más méltó büntetéssel végezzék ki“. A nemesség tőle telhetőleg igyekezett is eleget tenni a királyi parancsnak és nem lehet semmi kétségünk, hogy Csáky püspök, Telegdy kincstartó és társai legalább olyan kegyetlenséggel bántak volna el a paraszttal, mint amilyennel őket végezték ki, — ha történetesen alkalmuk lett volna rá. Az apátfalvi kivégzések azonban a kegyetlenkedést saját kizárólagos jogának tartó nemesség körében hatalmas felháborodást váltottak ki. Különösen Telegdy halálát fájlalták nagyon, mert benne egy vallásos, igazságszerető derék magyar urat gyászoltak. Telegdy ugyan éppúgy sanyargatta a jobbágyságot, mint a többi nagyurak. Tisztartója, Szokoli János 17 jobbágyot veretett egyszer félholtra, erdeiket irattá, szénaasztagjaikat elhordatta, Telegdy pedig nagyon meg volt elégedve tisztartójával. Továbbra is vallásos, békeszerető ember maradt és annak is tartotta őt minden vallásos és békeszerető magyar nemes...

A birtokos nemességtől a magyar parasztforradalom nem várhatott semmi jót, csak minden eszközt megengedettnek tartó ellenállásukra számíthatott. Ez szükségképpen következett a parasztság és nagybirtokos nemesség éles osztályellentéteiből. A társadalomnak némely, közbeeső rétege nem állott ilyen éles érdekellentétben a parasztsággal, sőt némelyiküknek érdeke egészen közel állott a parasztságéhoz. Már az előzők folyamán is láttuk, hogy az egytelkes nemesek és az alsó papság gazdasági helyzete erősen közel áll a jobbágységéhez. Életnívójuk alig magasabb és ha kiváltságaik el is választják őket a nyomorgó parasztságtól, az ő gazdasági helyzetük sem rózsás, ők is mind nagyobb szükséggel küzdenek és óriási távolság választja el őket a nagybirtokos egyházi és világi urak mérhetetlen gazdagságától.

Ezek a gazdasági tényezők természetesen a parasztforradalom tartama alatt is éreztették hatásukat. A már nyíltan forradalmi parasztsághoz állandóan csatlakoztak egytelkes „kurtanemesek“. Soknak közülük a nevét is ismerjük így pl. Gyula ostrománál két környéki kurtanemes csatlakozott Dózsához: Varsányi Gergely és Nagy Demeter. De rajtuk kívül is sok kisnemes csatlakozott az elnyomottak szabadságharcához, úgyhogy a forradalom után külön jogi kérdést jelentett, hogy ezeket miképp büntessék.

Még a kisnemeseknél is jóval nagyobb számmal csatlakozott:

a felkelőkhöz az alsó papság elégedetlen rétege. Közülük került ki Mészáros Lőrinc ceglédi plébános, ki Dózsa jobbkeze, felvilágosodott és kitarató ember volt. Dózsa mellett ő a parasztforradalm legnagyobb alakja. Keveset tudunk róla, de abból, hogy Dózsa élehangú kiáltványait többnyire ő szerkesztette, következtethetünk kemény, meg nem alkuvó forradalmár voltára. Ezek a kiáltványok nemcsak a nemeseket fenyegetik, hanem még azokat a parasztokat is, akik gyáván húzzák tovább az igát és a forradalomhoz csatlakozni nem akarnak.

Hadvezéri képességeinek is kellett lennie, különben a katonai dolgokban olyan biztos kezű Dózsa aligha bízta volna meg önállóan működő hadsereg vezérletével. Amennyire a történeteket ismerjük, vezéri tisztjét is sikerrel látta el.

Hogy milyen tömeggel vett részt az első papság a forradalomban, azt legjobban az bizonyítja, hogy egész sereg papforradalmárnak a nevét a fennmaradt oklevelek és az egykorú történetírás is feljegyezte. Lőrinc, a békési pap, Andai Kecskés Tamás, Turkevey Ambrus dévaványai pap, Borbás pap, Pál enyiekai alesperes, Illés tolcsvai és János mester kassai plébános, Henrik mester kassai prédikátor. Péter sebesi, Benedek gencei, Mihály köleséri pap, Máté a papkapitány, Mihály barát az erdélyiek kapitánya, a váradi és szászvárosi gvardián és még sok más a világi örömök és gazdaság felé fordult főpapsággal elégedetlen alacsonyabbrangú pap küzdött a forradalmi parasztság soraiban. (Márki I. m. 173. o.)

A kisnemesek és az alsó papságon kívül azonban alig volt osztály, melytől a parasztok a legcsekélyebb segítséget is várhatták volna. Az egytelkes nemesség és az alsó papság sem szerepelt a parasztokkal szövetséges osztályként. Csupán tömegesen akadnak olyanok, akik felismerték a parasztsággal való érdekösségüket.

Pedig a parasztságnak okvetlenül szüksége lett volna valamely más osztály szövetségére, mert bár vitézül harcoltak és szakszerű katonai vezetés alatt állottak is, híjján voltak azoknak a képességeknek, melyeknek birtokában a kiküzdött eredményeket megszilárdíthatták, a megdöntendő régi rend helyébe új rendet állíthattak volna... A parasztság jól harcolt, de fegyverrel kiküzdött sikereivel nem állott arányban politikai érettsége. A sok százados baromi elnyomás tartama alatt nem volt alkalma arra, hogy politikai iskolázottságra tegyen szert. Ez volt a baj már az 1437-es, a haremezón mindig győztes erdélyi parasztforradalomban is. Az elért eredményeket nem tudták megszilárdítani. A nemesi politika furfangjait nem ismerték. Győzelmükkel nem tudtak mihez kezdeni. Végül is áldozatul estek a nemések nagyobb kitartásának, nagyobb politikai ügyességének és szőszegésének.

A parasztság ideológiai szegénysége az 1514-es nagy parasztforradalomban is azonnal kiütközött. Nem tudtak határozott, élesen körvonalazott programot adni. Támadták a meglevő rendszert, de csak bizonytalan elképzeléseik voltak arról, hogy mit fognak helyébe rakni. Inkább ösztönös, mint tudatos forradalmárok voltak. Nagyrészüik azt hitte, hogy egy-kettőre agyoncsap-

ják a hitszegő gonosz urakat és azután minden rendben lesz. A hadjárat azonban folytonos győzelmek dacára is egyre húzódt. Négy hónap eltelt és nem bírták dűlőre vinni a harcot. A katonáskodáshoz nem szokott parasztságra nyomasztólag hatott a hozzátartozóiktól való hosszas távollét, az otthonmaradottak nyomorának tudata. Talán azért, talán hiányos osztálytudatuk, kislekűségük sugallatára vagy a király bűnbocsánatot ígérő kiáltványaitól megszedülve, kezdtek otthagyni a táborn. A keresztesi, kengyeli, köleséri kurucok egyöntetűen vonulnak el a seregtől és példájukat sokan követik.

Mindez nem következik be, ha a forradalmi parasztságnak van egy politikailag érett, társadalmi harcokban már tapasztalatokat szerzett szövetségese, ki vezetni, irányítani tudja őket és felkelésüknek ideológiai (eszmei) tartalmat ad. Ezt a szövetséget a forradalmi parasztság egyedül csak az ipari munkásságban találhatja meg, az ipari munkásság azonban — mint fentebb már láttuk — ekkor még egészen gyenge. Tömegének nagyságával is alig, hogy számottevő. A forradalmi élcsapat szerepére egyelőre még alkalmatlan, de még így is természetes szövetségese a mezőgazdasági dolgozóknak. Kiténik ez magának a királynak leveléből, mely június 22-én arról panaszkodik, hogy:

„ami csöcselék csak Budán és Pesten van, örül, hogy a parasztok előrenyomultak és őket segíti ellenünk és a miénk ellen. Amikor sereget küldtünk a parasztok ellen, a nép a budai kapuban leszúrta a katonák lovait“.

A városok közül csakis az Alföld még erősen parasztjellegű központjai csatlakoznak, az ipari városokat vezető gazdag polgárság azonban némi ingadozás után a parasztság ellen fordul és pénzzel, szoldosok fogadásával segítette a nemességét.

A magára maradt parasztság nem győzhetett az uralkodó osztályok szövetségével szemben. Veresége történelmi szükségszerűség volt, melyet semmiféle hősiesség sem változtathatott meg. A gazdasági fejlődés 1514-ben még nem érte meg a feudális társadalmi rend összeomlását. Ehhez a hűbéri társadalom szűkké vált kereteit ellenállhatatlan erővel szétfeszítő ipari fejlődés ekkor még nagyon is távoli korának kellett elkövetkeznie.

A FORRADALOM BUKASA ÉS KÖVETKEZMÉNYEI

Talán épp a seregben még csak kis mértékben, de mindenestre észrevehetően mutatkozó bomlás készítette arra Dózsát, hogy az erős támpontnak ígérkező Temesvár bevételére összpontosítsa minden erejét. Az ostrom kezdetén (június 15.) a parasztság minden vonalon győztesnek látszott. Az ország jelentős része kezén van és a nemesi ellenállás vezére, Báthory István nádor Temesvárra szorultán legfeljebb körömszakadtáig való védekezésre gondolhat. A parasztok ügye tehát félig nyertnek látszik. Ám az ostrom nagyon nehezen halad előre. Közben a folyton civakodó, vetélkedő nemeseket egységessé forrasztja össze a parasztforradalom végső győzelmétől való félelem. Hirtelen elsimítják az udvar és az ország leghatalmasabb ifjura: Szapolyai János erdélyi vajda közötti ellentétet. Megteszik az általános

nemesi felkelés vezérévé. Nyugodtan szervezheti hadait, mert Dózsaát Temesvár ostroma köti le.

Az új sereg szervezésével ismét megjön a nemesek önbizalma. Július 19-én Szapolyai már kemény hangon így rendelkezik:

„A böles és körültekintő bíráknak és esküdteknek teljes hatalmat és tekintélyt adok arra nézve, hogy azonnal elfogják és letartóztassák azokat, nemre való tekintet nélkül, akik kurucoknak vallják magukat vagy azok akarnak lenni. Az elfogottakat és letartóztatottakat lefejezni vagy menyúztatni, megsütni és tőlük telhető legnagyobb kínzásokkal megölni és kiirtani teljes joguk legyen a királynak és vajdának felhatalmazása és tekintélye alapján.“ (Márki 422. o.)

Szapolyai Temesvár alá érkező felmentő serege július 15-én ütközött meg a parasztokkal. Az ütközet megkezdése előtt a vajda kegyelmet hirdetett azoknak, akik leteszik a fegyvert. Akadtak, akik hitelt adtak az ígéretnak. Ezeket a nemesek — ígértükkel mitsem törődve — összekaszabolták. A túlnyomó többség azonban, mint mindig, most is hősiessen harcolt. A jól szervezett, ki nem fárasztott nemesi seregnek azonban nem állhatott ellen. Dózsa személyes bátorsága minden nagyszerűségét csillogtatta ebben a harcban. Végül is súlyos sebesülten a vajda fogságába került. A csata pedig szörnyű mészárlássá fajult. A „krisztustalan bosszú“ val a parasztokat vádoló nemesek Temesvár falai alatt mintegy 20 ezer forradalmárt gyilkoltak le, de ez még nem volt elég nekik. Az ütközet után Dózsa György kivégzésére került a sor. Szapolyai parancsára izzó vastrónra ültették, fejére hivalyok szájkosarából vörösrre hevített tüzes vaskoronát nyomtak, mert ez illel meg a „parasztok királyát“. De még hátra volt a legundorítóbb jelenet.

Dózsa kiegészített fogolytársait kényszerítették, hogy nádsíp és fuvola hangjára körültáncolják a vastrónt. Minden fordulónál harapniok kellett a vezér húsából. Amelyikük ezt megtagadta, azt ott helyben levágták.

A felkelés ezzel még nem ért véget. Mészáros Lőrinc megmenekült a nagy tömeggyilkosságból és Erdélybe ment, hogy ott szervezze újjá a felkelést. Am Dózsa és főserégének pusztulása már eldöntötte a forradalom sorsát. Alig egy hónappal a temesvári csata után Mészáros Lőrincet is elfogták és Szapolyai vajda vasrostélyon sütteti meg. Most már nincs senki, aki a nemesek bosszújának útját állná. Az egykorú források szerint mintegy 70 ezer paraszt (tehát körülbelül, minden huszadik a mástól millióból) esett áldozatul dühüknek.

Az uralkodó osztályt természetesen a teugernyi vér sem élégithette ki. Törvényhozásilag a jobbágyság egész osztályát sújtották kíméletlen büntetésekkel. A rendek kimondották, hogy a vezetőket és a nők bántalmazóit meg kell ölni. Azokat, akik valamelyes erőszakosságban részt vettek, „örökös szolgaság és parasztság járma alá kell vetni. Ha pedig nőtlenek követtek volna el ilyet, azoknak atyját kell a mondott becsstelenségre ítélni.“

Azokat, akik ellen ily bűnök vádja nem volt, kártérítésre

ítélték oly módon, hogy a kártérítést összegét maguk a károsult urak állapítsák meg.

A parasztság többé fegyvert nem sivelhet, akinél fegyvert találnak, az jobbkarját veszítse el, mert a ballal fegyvert fogni már nem, de dolgozni még tud. A jobbágyszármazású papoknak a forradalomban való részvételét úgy torolták meg, hogy eltiltották a paraszti származású papoknak püspökké vagy érsekké való kinevezését.

Az országgyűlés legfontosabb rendelkezése a hírhedt 18. törvénycikk volt, amely

„hogy a jobbágyok árulásának emléke maradékaikra is átszálljon és hogy minden emberöltő megtudja, mekkora bűn az urak elleni lázadás, az ezen országban bárhol lakó összes parasztok... az egyik helyről a másikra való költöztetés szabadságát elyeszítsék és földesuraik feltétlen és örökös szolgasága alá legyenek vetve“.

A nemesség tehát ürügyül használta a forradalmat arra, hogy azt, amit a gyakorlatban már régen megvalósított, a jobbágyok szabad költözködési jogának elkobzását, törvényes formába öltöztesse. A törvénynek egyik külön rendelkezése még az özvegyek és árvák szabad költözködési jogát is elkobozta, pedig ők nyilvánvalóan nem vettek részt a fegyveres lázadásban.

Az uralkodó osztály nem elégedett meg a dúsan kiontott jobbágyvérrel, hanem még a harcban részt nem vettek is sújtotta. És ezek után nem csodálhatjuk, hogy tizenkét évvel később, mikor az immár a röghöz kötött parasztság ötdét hívja fegyverbe a király parancsa, teljes részvétlenséggel szemlélik, hogyan semmisíti meg Mohácsnál a nemesek seregét a török hódítók ereje... .

A paraszt szabadságharc véráztatta talajából egyelőre csak a szelgaság fája hajtott még terebélyesebb lombokat. Azonban az 1514. évi forradalom mártir vezérének jóslata részben mégis beteljesedett, amikor azt hirdete, hogy a „jelen becsülni és a jövő tisztelni fog bennünket!“ Természetesen nem osztályellenségekre, hanem dolgozó néprétegekre gondolt a forradalom vezére. Ebben igaza is lett. Nyomban a parasztlázadás leveretése után szóban, írásban elvitte a hír a magyar parasztság hőseinek tetzeit külföldi országokba. Németországban a forrangó parasztság buzgón olvasta a Dózsa felkeléséről írott „Grosses Wunderzeichen“-t, amint azt Zimmermann és Engels történelmi munkáiból látjuk és hogy nem riadtak vissza a forradalmat követő véres megtorlástól, azt bizonyítja, hogy tíz évvel reá az egész német birodalmat borította lángba a nagy német parasztforradalom.

Stolte Istrán Miklós